

HEBREOS

Tupana i'irí ja'apátaka wajló Tupana puráka'alo yukuna marí

1 ¹Júpimi Tupana wakára'a na'apátaka Ripuráka'alo wa'ajútaya michúnajlo i'imaká. Pulapé ripura'ajiko najwa'até: ne'iyajénajlo rimaké nakaje nakú natapú chu, eyá ne'iyajénajlo rimaké rinaku Ripechu aú ja. ²Eyá weká, kaja penaje i'imakaño, jema'añó riyukuna, Tupana i'irí ja'apátakale wajló i'imaká. Riká ja'apiyá weká me'etení. Ri'irí wa'até Tupana keño'ota piyukeja wani nakaje i'imaká. Ra'á kaja ri'imaká, ri'imakáloje piyukeja nakaje minárikana penaje. ³Palájne'eke wani Tupana, piyuke wani la'ajerí kaja riká. Riká ke kaja Ri'irí; Rara'apá pechu keja kaja ripechu. Piyuke nakaje eja'awá chu i'imakare, je'echú chu i'imakare wa'ató, i'imari ñaké ke Ripuráka'alo aú. Ri'irí i'imaká marí eja'awá chu wakajé, ritaka'á a'awaná apiyákakanami nakojé wachaya, rika'akáloje pu'uwaré wala'akare waliyá. Ritaka'aká ejomi, ripa'ó piño rapumí chuwá je'echú chojé. Re Tupana a'á riká rijwa'até wakára'ajeri penaje.

**Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena,
chaje wani Ri'irí. Marí riyukuna**

⁴Ajopana Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena (ángeles), chaje wani Jesucristo, Tupana i'irí ri'imakale. ⁵Iná we'epí nachaje riká, Tupana kemakale marí ke Ri'irijlo i'imaká:

“Chuwa, ina'uké we'epíjika Nu'urí piká, eyá nuká Para'apá.
Unká rimalá ñaké rijwa'atéjena, je'echú chiyájena, nakiyana
nakú.

Ri'irijloja kalé rimá ilé ke i'imaká”.

⁶Tupana wakára'ari Ri'irí eja'awá nakojé i'imaká, rimotho'okáloje marí eja'awá chu penaje. Riwakára'aka riká majó yámona, rimá rijwa'atéjena, je'echú chiyájenajlo, marí ke i'imaká: “Iphá ra'apí, ichaje wani ri'imakale”.

⁷Tupana kemari kaja nanaku:

“Nujwa'até jápajeño neká.

Nowíñ'aata neká karená, kera'athani wa'até, la'aká nakaje ke,
nala'akáloje nojló nakaje raú penaje”.

8 Eyá rimá Ri'irijlo:

“Piká i'imajeri ina'uké Chi'inárikana; ne'emakana penaje
pi'imajika.

Nawakára'ajeriya pi'imajika ñakeja.

Nala'akáloje palá penaje piwakára'aje neká.

9 Kajrú wani piwátaka nala'aká palá,
eyá unká piwátala nala'aká pu'uwaré.

Ñakele no'ó piká, pi'imakáloje ajopana pijwáke'ena chaje
wakára'ajeri penaje”,

ke Tupana kemaká ríjló i'imaká.

10 Rimá piño Ri'irijlo:

“Piká, nawakára'ajeri, keño'ótari eja'awá, je'echú wa'até
i'imaká.

Piyukeja nakaje richu i'imakare wa'ató, pikeño'ota kaja i'imaká.

11 Piyukeja nakaje pikeño'ótakare i'imaká tajnjájero.

A'arumakaji jupichumi tajnakó, ke kaja ritajnjájiko.

Eyá piká, unká tajnákajo penaje kalé i'imajika piká.

12 Piká nójeri pachájechaka nakaje pikeño'ótakare,
iná noka pachájechaka a'arumakaji ke.

Iná apiyákaka a'arumakaji, ke kaja papiyájika nakaje
pikeño'ótakare.

Eyá piká, unká wani apiyákalajo.

Ñakeja pi'imajika matajnako”,

ke Tupana kemaká Ri'irijlo.

13 Rimá piño ríjló:

“Nowá'á pi'imajé, piwakára'akaloje nujwa'até penaje.

A'ajná nuchá'atajika chapú pinaku péchuruna ejená,
piwakára'aje nujwa'até maare”.

Rijloja kalé rimá ñaké i'imaká,

eyá rijwa'atéjena, je'echú chiyájena nakiyánajlo, unká rimalá
ñaké.

14 Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena, péchujija neká.

Rijwa'até jápajeño neká; riwakára'a neká eja'awá chojé, na'akáloje
ina'uké ñathé napecchu aú, ra'apiyá jema'akana aú.

Tupana i'imataka ina'uké kapichákajo liyá yukuna marí

2 ¹Ñaké i'imakale, wa'ajé wani wanakojó chuwa Jesucristo
yukuna wema'akare i'imaká, wapecchu i'imaká piyá riliyá

apo'ojó. ²Júpimi Tupana wakára'a rijwa'atéjena, je'echú chiyájena, ja'apátaka ina'ukejlo Ripuráka'alo i'imaká. Ne'emakárenajlo riyukuna júpimi i'imaká riwajá, unká pachá na'alá nanakojó Ripuráka'alo. ³Unká wani we'emalajo kapichákajo liyá, wala'ajika ee mapeja ke wajluwa palá wani rila'akare wachaya i'imaká. Wawakára'ajeri Jesucristo i'imari paineko Tupana i'imataka ina'uké kapichákajo liyá yukuna i'imaká. Ra'apiyá jema'ajeño we'epiño kewaka ri'imaká, raú na'apata kaja wajló Ripuráka'alo i'imaká. ⁴Eyá Tupana la'arí kaja kajrú nakaje we'iyá, wawéepíkaloje raú kewaka ri'imaká. Ripechu a'arí ra'apiyá jema'ajeño nakiyánajlo we'epíkaje apujlo, apujlo ke, riwátaka ke, raú wala'akáloje palá ajopana nakú riwátaka ke.

Ina'uké, weká ke kaja Jesucristo i'imaká. Riyukuna marí

⁵Apú eja'awá i'imajeri piño. Riwakajé re kaja richu i'imajíkaño wakára'ajeño i'imajika. Unká Tupana a'alaje rijwa'atéjena, je'echú chiyájena nakiyana, rewájena wakára'ajeño penaje. ⁶Re Tupana puráka'alo lana'akéjami chu riyukuna, pajluwa kemari Tupánajlo:

“Meke chi pijló ina'uké, pa'akáloje pinakojó neká penaje?

⁷Piká wakára'ari neká, ne'emakáloje pijwa'atéjena, je'echú chiyájena ja'apejé, ne'emajika meketánaja.

Palá wani pipechu nanaku.

Palá pila'aká neká, ajopana ina'ukena pechu i'imakáloje palá nanaku raú.

Piyuke nakaje pila'akare i'imakáloje nale'ejé penaje, pa'ajé kaja neká.

Pa'ajé kaja neká, ne'emakáloje ajopana wakára'ajeño penaje,

⁸ne'emakáloje kaja piyukeja nakaje minaná penaje”,
ke rimaká Tupánajlo.

Tupana kemari ina'uké nakú: “No'ojé neká piyukeja ina'ukena wakára'ajeño penaje; piyukeja nakaje i'imajíkare minaná ne'emajika”, ke rimaká. Maáreje cha, unká jo'ó wamala ñaké riká.

⁹Maare eja'awá chu Jesucristo i'imaká wakajé, ri'imá Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena ja'apejé. Íki'ija wani Tupana wátaka ina'uké, ñakele riwata Jesucristo taka'aká nachaya i'imaká. Raú rila'á palá piyukeja ina'ukena nakú.

¹⁰Tupana le'ejé waja piyukeja nakaje, rikeño'ótakale ri'imaká. Riwakára'a Ri'irí Jesucristo ña'aká chapú kaje yajwé panaku, raú ri'imakáloje ina'uké kapichákajo liyá. Raú rila'á palá piyukeja Tupana wátakare kaje. Ne'ematájeri ri'imakale, piyukeja ra'apiyá jema'ajeño ripalamane. ¹¹Tupana unká wajálaje ra'apiyá

jema'ajeño pu'uwaré nala'akare pachá, Jesucristo a'akale neká rijwa'atéjena penaje. Jesucristo jara'apá Tupana. Neká, ra'akárena rijwa'atéjena penaje, jara'apá riká. Raú Jesucristo kemari nanaku: "Nojena neká", ke. Unká rapáñ'a'alo ñaké nanaku kemakana ja'apí. **12** Tupana puráka'alo lana'akéjami kemari Jesucristo nakú meke rimaká Rara'apajlo i'imaká:

"Tupana, nu'umajé piyukuna nojénajlo.

Notaneje kaja piyale kajrú ina'ukena awakáka'alo e'iyá".

13 Rimá kaja rijló:

"Kaphí nupechu i'imajika pichoje.

Eyá piyani, pa'ajíkarena nojló, wa'até nu'umajé maare", ke rimaká Rara'apajlo.

14 Rimakárena nakú: "Piyani neká", ke, ina'uké neká rimá nakú ñaké. Jesucristo a'akáloje penaje wañathé, ri'imá weká ke kaja ina'uké. Ñaké ri'imakale wajwa'até, ritaka'á wachaya i'imaká, raú rikapichátakaloje Jiñá Chi'inárikana jápaka'ala ra'apiyá jema'ajeño liyá. Jiñá Chi'inárikana pachá ina'uké kapichó.

15 Kajmuruna ina'ukena i'imaká ketana, nakero'okó taka'akaje piyá. Nakero'okó piyá taka'akaje piyá aú, Jesucristo taka'arí ina'uké chaya i'imaká. **16** Unká ra'akáloje Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena, ñathé penaje kalé riphá majó i'imaká. Riphá majó, ra'akáloje kaphí Tupana chojé péchuruna. Abraham pechu i'imaká richojé kaphí, ke kaja péchuruna ñathé a'ajé riphá. **17** Ra'akáloje nañathé penaje ri'imá najwa'até ne'ewé ke, ñakele riwe'epí namu'ují.

A'awaná apiyákakanami nakojé ritaka'á ina'uké chaya i'imaká, ripalamane aú ramákoloje kaphí richojé péchuruna chaje. Ilé ke la'akana aú rilamá'ata ina'uké Tupánajlo. Puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya Tupana wa'até penaje riká. **18** Pu'uwaré la'akaná a'arí kaja Jesucristo me'é riluwa i'imaká, rila'akáloje

Pipura'ó riyukuna wa'até: Hebreos 2:17,
Hebreos 5:1-10

pu'uwaré penaje, e'iyonaja unká rila'alá pu'uwaré i'imaká. Ilé ke ri'límakale rijló i'imaká, riwe'epí wañathé a'akana, wala'aká piyá pu'uwaré, pu'uwaré la'akaná a'akachu wame'é rijluwa.

**Moisés michú i'imaká, chaje péchuri
Jesucristo i'imaká. Riyukuna marí**

3 ¹Nojena, Jesucristo ja'apiyá jema'ajeño iká. Ñakele Tupana a'arí iká, i'imakaloje rile'ejena ina'ukena penaje. Chuwa, i'ijnatá ipéchuwa Jesucristo nakú. Ripuráka'alo ja'apátajeri penaje Tupana wakára'a ri'límaká majó, eyá chuwa, rilamá'ata wachaya puráka'aloji Tupana wa'até. Kaphí wapechu riká, wemakare nakú ajopánajlo chojé. ²Ramákaloje rile'ejena penaje, Tupana a'arí Moisés i'imaká. Palá ramájika ne'emajika. Ñaké kaja Jesucristo la'ajika palá nakaje najló, Tupana wakára'ajika ke. ³Moisés pechu i'imaká chaje wapechu palá Jesucristo nakú, ripalamane we'emakale Tupana le'ejena. Wamájeri penaje i'imaká chaje riká, a'arí ina'uké Tupana le'ejena penaje. ⁴Iná amákachu ñakareji, iná we'epí re rila'ajeri. Ñaké kaja Tupana, piyukeja nakaje ejá'awá chu i'imakare, eyá je'echú chu i'imakare wa'até keñó'ótajeri, ñakele rile'ejé waja nakaje piyuke. ⁵Palá Moisés amaka Tupana le'ejena ina'ukena i'imaká, rijwa'até jápajeri ri'límakale. Nakaje rila'ajíkare aú nawe'epike kaja mékeka nakaje i'imajika a'ajná ño'ojó chami. ⁶Palá Jesucristo a'aká rinakojó rile'ejena ina'ukena, Tupana i'irí ri'límakale. Pu'ují péchuruna we'emajika, wapechu i'imajika ee kaphí richojé, a'ajná wataka'ajika ejená.

Re watána'akaje Tupana le'ejena ina'ukénajlo. Riyukuna marí

⁷Tupana Pechu kemari:

“Na'apátajika ee Tupana puráka'alo yukuna ijló,

⁸ ijnúcha'aniño na'apiyá rema'akana aú,
a'ajútaya michuna la'ajika, desierto chu ne'emaká wakajé ke.

⁹ Iyamá ina'uké le'ejé kele (40) jarechí ketana
a'ajútaya michuna amaka nula'aká nakaje palá ne'iyowá
i'imaká.

E'iyonaja nala'aké apo'ojó wani nakaje nuwátaka liyá,
namákaloje mékeka nula'aká raú.

¹⁰ Ilé ke nala'aká i'imaká pachá, nuyúcha'o nachá,
raú numá nanaku: Apú kajé puráka'aloji chuwá napéchuwa
i'ijnatájeño neká ñakeja.

Unká wani nawátala napéchuwa i'ijnatákana Nupuráka'alo
chuwá.

11 Pu'uwaré nala'ajíkare pachá, nuyúcha'ako nachá.

Raú numá nanaku:

Unká wani nephálaje te'erí, norukákare najló i'imaká, ejo.

Ilé kaje pachá, unká kaja nawatána'alaje mapeja chira'akano nakú liyá”.

12 Nojena, i'imá kapecchúruna, iyurika piyá Tupana ja'apiyá jema'akana. Apala e'iyajena unká we'epila Tupana, raú unká wani napecchu i'imalá rinaku. Kajmuni, kapecchuni riká, ñakele ipechu pajno'oniño riliyá. **13** Apo'ojó ila'á ilé kaje liyá; iwe'epí Tupana i'imataka kaphí Jesucristo chojé péchuruna kapichákajo chiyá. Illa'á penakúchaka, ipechu la'akó piyá ujwí Tupana liyá. Ujwí péchuruna nakiyana la'añó apo'ojó riwátaka ke liyá. **14** Jesucristo wa'atéjena we'emajika, unkaja ke wayurí waliyó richojé i'imakana kaphí. Júpimi eyá wakeño'ó kaphí richojé i'imakana; ñakeja wapecchu i'imajika ee kaphí richojé wataka'ajika ejená, we'emajé rijwa'atéjena wani. **15** Tupana puráka'alo lana'akéjami kemari:

“Ne'emajika ee Tupana yukuna ijlo, ijnúcha'aniño na'apiyá rema'akana nakú,
júpimi a'ajútayami chuna i'imaká desierto chu i'imaká, ke kaja.
I'maniña ne'emaká ke.

Neká núcha'año no'opiyá jema'akana nakú i'imaká”.

16 Neká, Moisés jácho'otakarena Egipto te'eré eyá i'imaká, jema'añó Tupana puráka'alo i'imaká, e'iyonaja kalé nejnúcha'o ra'apiyá jema'akana nakú. **17** Desierto chu ne'emaká wakajé, ne'iyajena la'akeño pu'uwaré, pachá nakapichó i'imaká, Tupana yúcha'akole nachá. Iyamá ina'uké le'ejé kele (40) jarechí ketana ne'emaká desierto e'iyá. **18** Unká jema'alaño Tupana ja'apiyá nakú rimá: “Unká nephálaje te'erí, norukákare najló i'imaká ejo. Unká kaja watána'akaje i'imalaje najló, nawatána'akaloje mapeja chira'akano liyá”. **19** Unká pachá nema'alá ra'apiyá, unká riyurila nephaka te'erí rarukákare najló i'imaká ejo.

4 **1** Re jo'ó kaja Tupana kemaká ina'uké nakú, nawatána'akaloje nakaje nala'akare liyá, ne'emakáloje rijwa'atéjena penaje. Ñakele wamachi wekó palá, ri'iimaká piyá apo'ojó wajló. **2** Tupana i'imataka ina'uké kapichákajo liyá yukuna ne'emá najló i'imaká, ne'emaká wajló riyukuna i'imaká ke kaja. E'iyonaja unká na penaje riyukuna i'imaká najló, unkale napecchu i'imaká kaphí Tupana chojé. **3** Eyá weká, ra'apiyá jema'ajeño pechu kaphí richojé, raú kalé rijwa'atéjena weká chuwa. Ñakele watána'akaje rimakare nakú yuriro wajló. Tupana kemari júpimi i'imakaño nakú marí ke i'imaká:

“Nuyúcha'akole nachá,
unká wani nephálaje te'erí norukákare najló i'imaká ejo.
Unká kaja watána'akaje i'malaje najló.
Numaká nanaku i'imaká, keja ri'imajika najló”.

Tupana keño'ótari eja'awá, je'echú, eyá piyukeja richu i'imakare wa'ató. Piyukeja riñapátaka rijápaka'ala la'akana i'imaká wakajé riwátana'a. ⁴ Tupana keño'ótari piyukeja nakaje i'imaká. Ripuráka'alo lana'akéjami e'iyá rimá iyamá kuwá'ata ke kala la'aká (7) nakú:

“Iyamá kuwá'ata ke kala i'imaká wakajé,
Tupana watána'a rijápaka'ala la'akana liyá”.

⁵ Eyá Tupana kemari desierto e'iyowá chira'akaño i'imaká nakú:
“Unká nephálaje te'erí, najlojé penaje i'imakare ejo, unkale nema'alá no'opiyá.

Ñakele najló unká nawatána'akaje i'malaje nujwa'até”,
ke rimaká. ⁶ Tupana iimatari ina'uké kapichákajo liyá. Paineko jema'akaño riyukuna i'imaká, unká wani a'alaño nanakojo riyukuna i'imaká, pachá unká nawatána'ala rijwa'até i'imaká. Ñakele ajopánajlo re watána'akaje, nawatána'akaloje riwakajé Tupana wa'até. ⁷ Wawe'epí ñaké riká, Tupana kemakale apú we'echú ka'alá nakú, ina'uké watána'akaloje rapi penaje. Re kaja wajló kele nemakare nakú, wawatána'akaloje rapumí Tupana wa'até. Júpimi i'imakaño yámojo, David michú kemari kaja rinaku Tupana Pechu ja'apiyá ke marí ke:

“Chuwaka ne'emajika ee Tupana yukuna ijlo,
ijnúcha'aniño na'apiyá rema'akana nakú”.

⁸ Josué michú wá'ari Israel lakénami te'erí, Tupana arukákare najló i'imaká ejo. Watána'akaje i'imakela najló riwakajé, unká Tupana kemalajla piño apú watána'akaje nakú. ⁹ Ñakele chuwa re watána'akaje ra'apiyá jema'ajéñojlo. ¹⁰ Tupana watána'aka nakaje rila'akare liyá i'imaká, ke kaja nawatána'aka chuwa nakaje nala'akare liyá.

¹¹ Wala'achí chuwa wapecchu lokópa'ala palá, raú we'emakáloje Tupana wa'até watána'akaje pukuna chu. Ilé ke wala'ajika ee, unká we'emalaje, unká jema'alaño Tupana ja'apiyá i'imaká ke kaja.

¹² Unká we'emalaje neká ke, Tupana puráka'alo la'akale weká kapecchúruna wani. Piyukeja nakaje la'ajerí riká. Puwe'ení jajalu, iyamá pumitanó irerí, ke riká, rimujlúka'akalejla ya'ajnaje nakaje iná jo'okare e'iyajé. Ñaké kaja Tupana puráka'alo iphaka ya'ajnaje iná pechu e'iyajé, raú iná we'epí mékeka rijló nakaje iná i'ijnatákare iná péchuwa nakú. Raú iná we'epí kaja mékeka

rijló nakaje iná wátakare la'akana. ¹³Piyukeja nakaje Tupana keño'ótakare e'iyowá, unká na i'imálá ríjló micho'otákeja ke; pu'uwaré waja ríjló piyukeja nakaje. Piyukeja we'emajika rijimaje je'echú chu. Re rimaje wajló mékeka ríjló nakaje wala'akare marí eja'awá chu we'emaká ketana i'imaká.

**Puráka'aloji lamá'atajeri wani Jesucristo
wachaya Tupana wa'até. Riyukuna marí**

¹⁴Tupana i'irí Jesucristo. Je'echú chu riká, rikaja kalé pajluwa puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri wani. Wachaya rilamá'ata puráka'aloji Tupana wa'até; ilé ke ri'imakale wajló, ipechu i'imá kaphí Ripuráka'alo ja'apiyá i'imakana nakú.^a ¹⁵Wapuráka'alo lamá'atajeri wajló riká. Riwe'epí kaja wamu'ují, riwe'epíkale mékajenaka weká, unká wapechu iphala palá la'akaná lokópa'ala. Riwe'epí kaja mékeka nakaje i'imajika wajló, ina'uké ri'imakale i'imaká, weká ke kaja. Rijña'a chapú kaje yajwé panaku i'imaká. Pu'uwaré la'akaná a'aká wame'é rijluwa, ke kaja ra'aká rime'é rijluwa i'imaká, e'iyonaja unká wani rila'alá pu'uwaré i'imaká. ¹⁶Weká ke kaja Jesucristo i'imakale, wala'achí chuwa wapéchuwa kaphí, wapura'akóloje rijwa'até piyukeja nakaje nakú penaje. Ripalamane we'emakale, riwe'epí wamu'ují; ra'á kaja wañathé piyukeja nakaje wala'akare kamu'ují nakú aú.

5 ¹Israel lakénami nakiyana e'iyayá Tupana a'aké apú, apú ke, puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri penaje, riká lamá'atakaloje puráka'aloji ina'uké chaya rijwa'até. Ra'aké kaja nakaje mapeja Tupánajlo; rinoke kaja pirájina nakiyana, ina'uké apumí chojé ke ríjló, pu'uwaré nala'ajíkare chaya. ²Riwe'epike kaja ina'uké pala'atákana pu'uwaré nala'ajíkare liyá. Neká ke kaja ri'imakale, riwe'epike kaja mékajenaka ne'emajika, mapeja ja'ajíkaño pu'uwaré la'akaná chojé, unkale napechu i'imaké palá la'akaná nakú. Raú riwe'epike nañathé a'akana. Riwe'epike kaja palani puráka'aloji chiyá jácho'ojeño ñathé a'akana. ³Pu'uwaré la'ajerí kaja ri'imakale, ajopana ke kaja, rinoke paineko napirana nakiyana pu'uwaré rila'akare chaya, rejomi pu'uwaré ajopana la'akare chaya. ⁴Unká na kalé a'akeri rikó, ri'imakáloje puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri penaje, Tupánaja kalé a'akeri neká. Paineko ra'akare i'imaká ií i'imari Aarón. ⁵Unká kaja rikoja kalé Jesucristo a'aká rikó i'imaká, ri'imakáloje puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri. Tupana a'arí ri'imaká, rimá rinaku:

^a 4:14 puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri wani: Sumo sacerdote: Pamá Palabras Claves.

“Nu'urí piká; chuwa, piyukeja we'epíjika Nu'urí piká”.

6 Rimá kaja rijló:

“Ñakeja pi'imajika puráka'aloji lamá'atajeri ina'ukejlo
nujwa'até,

Melquisedec i'imaká puráka'aloji lamá'atajeri i'imaká, ke kaja”,
ke rimaká.

7 Maare eja'awá chu nenoka Jesucristo yámona i'imaká wakajé,
ripura'ló Tupana, we'epiri iná i'imatókana taka'akaje chiyá wa'até,
ra'akáloje wani riñathé. Riwakajé rawíyo'oko ripura'akó rijwa'até,
riyako wa'ató. Tupana jema'arí ra'apiyá ri'imaká, riwátaka ke
la'ajerí ri'imakale. 8 Tupana i'irí ri'imaká e'yonaja, rijña'á chapú
kaje yajwé panaku, palá rema'akale Rara'apá ja'apiyá. 9 Nala'ajika
riká chapú, e'yonaja rema'á Rara'apá ja'apiyá, rila'akáloje piyuke
riwátaka ke. Raú Tupana a'á ri'imaká, ri'imatókaloje ra'apiyá
jema'ajeño kapichákajo liyá, ne'emakáloje matajnako rijwa'até
je'echú chu. 10 Ñaké i'imakale, Tupana a'á Ri'irí puráka'aloji
lamá'atajeño wakára'ajeri ina'uké chaya penaje, Melquisedec
i'imaká ke kaja.

Richaje, richaje ke napecchu i'imakáloje kaphí Jesucristo chojé penaje yukuna marí

11 Re jo'ó kaja jo'ó ñó'ope riyukuna, numakáloje rinaku ijlo
penaje, e'yonaja nuwe'epí puwichani ijlo rinakojé we'epíkana,
ijnú iwátakale rema'akana. 12 Jupichúnami iká Jesucristo ja'apiyá
jema'ajeño, ñakele chuwa jewíña'atajla kaja ajopana rinaku,
e'yonaja kalé unká jo'ó iwé'epila palá rinakojé. Raú re jo'ó kaja
apú jewíña'ataka iká rinaku. Pu'uwanatani Tupana puráka'alo
nakú aú jewíña'atakana palani, keráko'opana ke i'imakale
rinakojé we'epíkanajlo. Naló chu'uchúreja keráko'opana we'epí
i'irakana, unkale nawe'epila na'ajnewá ajñakana, pheñawilana
ajñaka na'ajnewá ke. Neká ke kaja i'imakale, unká na jewíña'atala
iká Tupana puráka'alo puwicha nojé nakú. 13 Keráko'opana ke
piyukeja, unká we'epílaño Tupana puráka'alo nakojé; unká kaja
nawe'epila palá la'akaná nakojé, pu'uwaré la'akaná liyá. 14 Eyá
pheñawilá ke i'imakaño we'epíño Tupana puráka'alo nakojé palá,
raú nala'á palá rimaká ke. Nawe'epí kaja palá la'akaná nakojé,
nala'aká piyá ñaké pu'uwaré.

6 ¹Chuwa, unká wemalaje piño ijlo puráka'aloji iná
kemakare nakú wajé keño'okaño Tupana puráka'alo
jema'akánajlo ke. Najló iná kemá paineko, napecchu i'imakáloje
kaphí Jesucristo chojé, ri'imatókaloje neká kapichákajo liyá,

nayuríkaloje pu'uwaré la'akaná naliyó. Kaja pulapecha iká jema'aká riyukuna, ñakele unká nu'umalaje piño ijlo riyukuna. Maare eyá we'ejnataje wapéchuwa, wala'akáloje piyukeja nakaje Tupana wátaka ke nakú. ² Unká kaja nowíñ'a'atalaje iká bautismo kaje nakú; unká kaja nowíñ'a'atalaje iká iná yáthe'ela to'otákana Jesucristo ja'apiyá jema'ajeño nakiyana nakojé, ne'emakáloje Tupana wa'até jápajeño raú. Unká kaja nowíñ'a'atalaje iká kaja taka'akaño makápo'ojiko piño nakú; unká kaja numalaje ijlo mékeka Tupana wajájika ñakeja wani unká jema'alaño ra'apiyá nakú. ³ Tupana wátajika ee, wemaje ijlo apú nakaje nakú.

⁴ Ne'iyajena keño'oñó Jesucristo ja'apiyá jema'akana; nawe'epí kaja mékeka nakaje i'imajika najló je'echú chu nakojé; nakeño'ó kaja Tupana Pechu ja'apiyá i'imakana; ⁵ palá napechu Tupana puráka'alo nakú. Namá kaja mékeka Tupana la'aká palá nakaje, rikaja kalé la'akare, raú nawe'epí meke la'ajérica riká. ⁶ Ilé kaje nakojé we'epéjeño ne'emaká e'iyonaja, nayurí naliyó Tupana chojé i'imakana kaphí, raú napechu pajno'ó riliyá. Unká meke iná la'alajla neká, napala'atákoloje piño napéchuwa pu'uwaré nala'akare liyá. Unká ina'ukélaruna i'imakaño nenoke a'awaná apiyákakanami nakojé i'imajika. Unká ilé ke la'ajerí kalé Jesucristo i'imaká, e'iyonaja nenó ñaké ri'imaká. Kaja yuríkaño naliyó ra'apiyá jema'akana, la'año riká unká ina'ukélari ke najluwa. Raú nala'á piño namákaja riká.

⁷ Nakaje ichá ijí, iná ejátakare te'erí e'iyajé, ke ina'ukena nakiyana. Juni ja'akó re'iyajé aú palá nakaje icha ijí iphaka re'iyá. Ñaké kaja Tupana palamane aú ne'iyajena la'aká palá. ⁸ Eyá kawichicha ka'ajná iná i'ikakapere, lukú kaje, jimichi kaje iphákale re'iyá aú, unká na penaje kalé ri'imakale, iná kára'a riká. Ñaké kaja Tupana la'aká neká unká wátalaño ra'apiyá i'imakana. Neká kajena amájeño riwajájika neká yajwé, unkale nala'alá palá ripalamane aú.

⁹ Eyá ijlo nojena, nuwátakarena, unká ñaké kalé ri'imajika. Wawe'epí palá Tupana la'ajika iká, ri'imatákarena kapichákajo liyá i'imakale. ¹⁰ Iká unká yurílaño iliyó ra'apiyá jema'akana. Riwe'epí palá ila'akare nakojé; riwe'epí kaja palá a'ajika ajopana Jesucristo ja'apiyá jema'ajeño ñathé. Ñakeja jo'ó a'aká nañathé me'etení. ¹¹ Pu'ují ipechu palá la'akaná nakú. Wawata i'imaká ñakeja la'akaná nakú, a'ajná Jesucristo pa'ajiko piño majó ejená, raú nakaje je'echú chu i'imakare yuréjero ijlo. ¹² Ñakeja ila'aniña ijnú nakaje ilé kaje chaya. Ajopana, kaphí péchuruna Tupana chojé,

unká la'alaño napéchuwa ujwí ra'apiyá jema'akana nakú, chapú kaje yajwé namaka e'iyonaja. Raú ra'ajé najló nakaje rimakare nakú najló i'imaká ke.

13 Júpimi Tupana kemari Abraham michujlo i'imaká, nakaje palani rila'ajíkare ríjló nakú. Unkale na apú i'imalá richaje wani péchuri. Rimá ríjló rinakuwaja, riwe'epíkaloje ñakeka ri'imajika ríjló. **14** Tupana kemari ríjló: "Nula'ajé pinaku palá, ñakele kajrú pilakénami i'imajika", ke rimaká. **15** Riká wátakana nakú ri'imá, unká riyurila riliyó riwátakana. Kaja ewaja ri'imá Abrahamjlo, rimaká ríjló i'imaká ke. **16** Pajluwa kemakachu apujlo: "Nula'ajé numaká pijló ke", rimakachu apú nakú rapumí chojé ke, richaje péchuri nakú, kaja keja nemakare nakú yuríjiko najló. Rejomí unká na pura'alajo piño rinaku. **17** Palá Tupana la'aká ina'uké nakú. Riwata nawe'epika rimaká ke wani la'ajérica riká. Riwata kaja nawe'epika unká rapiyákalaje ripechu rila'akana liyá; rimaká keja ri'imajika. **18** Tupana kemari wanaku, rila'ajé wanaku palá. Rimá kaja rinakuwá, wawe'epíkaloje rimaká ke, keja ri'imajika wajló. Unká méño'ojo Tupana pajlala. Kaphí richojé i'imakaño, i'imajeño palá. Ilé kaje nakojé we'epíkana la'arí wapechu kaphí, wácho'oko piyá riliyá. **19** Tupana i'imatájeri weká kapichákajo liyá, wapechu i'imakale kaphí Jesucristo chojé. Wawe'epí kaja nakaje, je'echú chu i'imakare, i'imajika wajló. **20** Kaja Jesucristo i'ijná watukumá rejo, Tupana awa'á riká me'etení. Puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri wani riká ina'uké chaya Tupana wa'até. Kaja keja ri'imajika. Melquisedec i'imaká puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya i'imaká, ke kaja Jesucristo i'imajika.

Melquisedec i'imaká, ke kaja Jesús i'imaká. Riyukuna marí

7 ^aPajimi Salem eyájena i'imakana Melquisedec i'imaká. ^bTupana, ajopana chaje wani i'imakare, wa'até rilamá'atake puráka'aloji ina'ukejlo. Riká pura'aró Abraham michú wa'até i'imaká. Riká, rijwa'atéjena wa'até, i'imaño nókakajo nakú ajopana wa'até. Neká chá'ataño ne'emaká, nañapártaka nókakajo ejomi napa'ó. E Melquisedec iphari Abraham nakú. Riphaka rinaku ee, ripura'ó Tupana wa'até rinaku, rila'akáloje riká palá penaje. **2** Rejomí Abraham a'arí Melquisedecjlo nakaje, najña'akare napinana nachá'atakarena i'imaká liyá, nakiyana. Iyamá thé'ela (10) kele nakaje najña'akare nakiyana, ra'á ríjló pajluwano, pajluwano ke.

b 7:1 Pamá: Génesis 14:18-20.

“Palá wakára'aka”, ke kemakana rií i'imaká Melquisedec. Eyá Salem, ke kemakana i'imari: “Palá pajwa'atéchaka i'imakaño ñakajela”, ke. Reyájena i'imakana ri'imaká. ³Unká Melquisedec chi'iná, eyá ra'ajútaya michuna, kajena yukuna i'imalá. Unká kaja rimotho'oká yukuna i'imalá, eyá ritaka'aká yukuna unká kaja i'imalá; Tupana i'irí keja kaja ri'imaká. Ina'uké chaya Jesucristo lamá'ata puráka'aloji Tupánajlo; ñakeja ri'imajika ilé kaje la'akana nakú, unká rácho'olajo richiyá. ⁴Ajopana chaje Melquisedec i'imakale, Abraham a'á ríjló pajluwano, pajluwano ke nakaje iyamá thé'ela kele nakaje najña'akare i'imaká nakiyana. Raú iná we'epí Abraham chaje Melquisedec i'imaká. ⁵Moisés michú wakára'ari na'aká iyamá thé'ela kele nanane i'imakare nakiyana pajluwano, pajluwano ke, Tupana wa'até jápajeñojlo. Leví michú lakénami nakiyana ne'emaká. Neká'ana ne'emajika e'yonaja, najña'aké naliyá riká. ⁶Eyá Melquisedec, unká Leví michú lakénami nakiyana kalé ri'imaká, e'yonaja rijña'a Abraham liyá iyamá thé'ela kele rinane nakiyana ra'akare ríjló pajluwano, pajluwano ke. Ripura'ó kaja palá rinaku Tupana wa'até, rila'akáloje riká palá penaje. Abrahamijo Tupana awaká kajrú nakaje i'imaká, riyuríkaloje rilakénamijo penaje. ⁷Iná chaje i'imaká kemari ra'apejé i'imakare nakú Tupánajlo, rila'akáloje riká palá penaje. ⁸Kapichákajo penájena Leví michú lakénami i'imaká, e'yonaja na'aké najló nanane nakiyana i'imajika. Eyá Melquisedec, “Unká kapichákajo penaje kalé ri'imaká”, ke Tupana puráka'alo kemaká rinaku i'imaká. Ríjló Abraham a'arí iyamá thé'ela kele nakaje rikapi i'imakare nakiyana pajluwano, pajluwano ke.

⁹⁻¹⁰Unká chiyó Leví motho'ó i'imaká, Melquisedec iphari rinaku. Abraham lakénami nakiyana Leví i'imaká. Riwakajé Abraham a'arí Melquisedecjlo iyamá thé'ela kele nakaje rikapi i'imakare nakiyana pajluwano, pajluwano ke i'imaká, rilakénami apumí chojé ke.

¹¹Tupana kemari Leví michú lakénami nakú, neká i'imakáloje puráka'aloji lamá'atajeño ina'uké chaya penaje. Napuráka'alomi ja'apiyá Israel lakénami yuró. E Tupana a'á piño pajluwa ina'uké, kaja penaje puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya penaje. Melquisedec nakiyánami ke ri'imaká, unká ajopana ke kalé ri'imaká. Palani ñakeja napumí chojé a'akana i'imakela, unká na penaje Tupana a'alajla apú kaja penaje, e'yonaja ra'á piño apú, ri'imakáloje Melquisedec ke kaja. Unká ra'alá apú, Aarón michú nakiyana na'ajika i'imajika ke kaja. ¹²Na'akela ajopana nakiyana ina'uké chaya puráka'aloji lamá'atajeño penaje, napiyákajla najló

nakaje nawakára'akare nala'aká, ne'emakáloje ra'apiyá penaje.

13 Tupana puráka'alo lana'akéjami kemari Jesucristo nakú:

“Ajopana nakiyana ri'imajika. Ñakele unká na'alaje apú ne'iyayá, ri'imakáloje puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya penaje”.

14 Nawe'epí palá Judá michú lakénami nakiyana Jesucristo i'imaká, marí eja'awá chu ri'imaká wakajé. Unká Moisés kemalá Judá nakiyana nakú, ne'emakáloje puráka'aloji lamá'atajeño ina'uké chaya penaje.

15 Raú iná we'epí Tupana apiyákaka nakaje, júpimi ke nala'ajíkare. Ñakele ra'a apú puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya penaje, ri'imakáloje Melquisedec ke kaja. **16** Unká Tupana a'alá Jesucristo, júpimi na'ajika ne'emajika ke kaja. Unká tajnákajo penaje kalé ri'imajíkale, ra'a ri'imaká. **17** Tupana kemari Jesucristo nakú:

“Ñakeja pi'imajika puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya nujwa'até.

Melquisedec i'imaká, ke kaja pi'imajika”, ke rimaká rinaku.

18 Unká méño'ojo ina'uké la'aké nakaje Moisés michú wakára'ajika nala'aká ke, maliyárunga ne'emajíkale rila'akánajlo. Ñakele unká na penaje ri'imaké najló. **19** Ripuráka'alomí ja'apiyá jema'akana aú unká méño'ojo ne'emaké unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo. Rapumí chojé re apú yuró, la'arí iná palá. Chuwa, richojé wapechu kaphí, raú wephajla ripalamane aú Tupana ja'apí.

20 Tupana kemari Jesucristo nakú, ri'imakáloje puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya penaje. Kaja keja ri'imajika ñakeja wani. **21** Ajopana puráka'aloji lamá'atajeño, ripiyá i'imakaño, nakú unká rimalá i'imaká: “Kaja keja ne'emajika”, ke. Jesucristo nakuja kalé rimá: “Kaja keja ri'imajika ñakeja wani”, ke. Rijló kaja rimá:

“Unká wani nopyákalaje pi'imajika.

Ñakeja pi'imajika puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya nujwa'até”,

ke rimaká. **22** Jesucristo la'arí wajló nakaje Tupana kemakare nakú i'imaká, ñakele apú puráka'aloji chaje palaka riká wajló. **23** Kajrú puráka'aloji lamá'atajeño ina'uké chaya i'imaká, a'ajná nataka'aká ejená. **24** Eyá Jesucristo, unká tajnákajo penaje kalé ri'imajika, ñakele unká rijápaka'ala yurílajo apujlo. **25** Chuwa, Jesucristo i'imatakarena kapichákajo liyá wátaka Tupana wa'até i'imakana ripalamane aú. Unká tajnákajo penaje kalé riká, ñakele ripura'ono Tupana wa'até nachaya me'etení. Ñakeja ri'imajika.

26 Palá wani Jesucristo pura'akó wachaya Tupana wa'até. Palá péchuri riká, unká na kalé rila'a pu'uwaré. Kaja Tupana

wa'a riká je'echú chojé i'imaká. ²⁷Ajopana chaje wani ri'imakale, unká ajopana puráka'aloji lamá'atajeño ripiyá i'imakaño, ke kalé riká. Neká la'akeño marí ke: Paineko nenoke we'echú ka'alá keja pirájina nakiyana najluwa, nalamá'atakaloje napéchuwa Tupánajlo raú. Rejomí nenoke piño pirájina nakiyana pu'uwaré ajopana ina'ukena la'ajíkare chaya penaje. Eyá Jesucristo, unká la'alá ñaké. Pajluwa peja ritaka'aká i'imaká; ra'á rikó i'imaká, nenókaloje riká pu'uwaré ina'uké la'akare chaya penaje. Reyá a'ajná ño'ojo unká nachaya taka'akana i'imalaje piño Tupánajlo. ²⁸Moisés puráka'alomi ja'apiyá ne'emaká wakajé, na'aké puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeño. Neká, na'ajíkarena, unká méño'ijo nala'aké palá piyuke Tupana wátaka ke, unkale napecchu iphake rila'akana lokópa'ala. Ñakele Tupana a'á Ri'irí Jesucristo, riwátaka ke la'ajerí wani ri'imakale. Ñakeja ri'imajika, iná i'imakáloje ripuráka'alo ja'apiyá.

Wajé puráka'aloji ja'apiyá weká. Marí riyukuna

8 ¹Kaja wemá ijlo, iwe'epíkaloje palá Jesucristo nakojé penaje. Tupana, je'echú chu i'imakare, ajopana chaje wani i'imaká awa'á riká. Riwakára'a kaja rijwa'até re i'imakaño. ²Tupana pukuna penaje i'imakare e, rilamá'ata puráka'aloji ina'uké chaya rijwa'até. Tupana la'arí kele pukunaji re i'imaká, unká ina'uké kalé.

³Marí eja'awá chu na'aké ina'uké puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri ina'uké chaya penaje. Na'aké neká, na'akáloje nakaje Tupánajlo penaje, nenókaloje kaja pirájina nakiyana rijló pu'uwaré ina'uké la'akare chaya. Eyá chuwa, Jesucristo lamá'atari wajló puráka'aloji Tupana wa'até. ⁴Ri'imakela re jo'ó kaja marí eja'awá chu me'etení, unká ri'imajila puráka'aloji lamá'atajeri ina'uké chaya Tupana wa'até. Moisés puráka'alomi kemaká rinaku i'imaká, ke nala'aká ri'imaká marí eja'awá chu. Unká ripuráka'alo ja'apiyá kalé Jesucristo i'imá, e'iyonaja nala'á ñaké ri'imaká.

⁵Puráka'aloji lamá'atajeño, júpimi i'imakaño michuna, la'akeño nakaje je'echú chu i'imakare jenámija. Ñaké Tupana kemaká Moisesjlo rila'akana nakú i'imaká, raú iná we'epí renámija nala'aká marí eja'awá chu i'imaká. Napirana ímami nakiyana Tupana wakára'a Moisés la'aká pají i'imaká, nawakákoloje richojé penaje. Richu ne'ejnatake napéchuwa Tupana nakú; ilé kaje penaje ri'imaké, ñakele rimá rijló i'imaká: "Eko piwakára'a rila'akana renami, nuya'atákare pijló ipuré ji'iwata chu pi'imaká wakajé, nakojé ke".

6 Eyá Jesucristo unká la'alá nakaje, je'echú chu i'imakare jenámija kalé, reyaje wani ri'imakale. Re rilamá'ata puráka'aloji wachaya Tupana wa'até. Riká aú richá'ata ajopana jupichúnami renami la'ajeñó. Wajé puráka'aloji chá'atari kaja júpimi Tupana kemakare nakú. Rimá kaja wanaku, nakaje yuríkoloje wajló penaje. Riká chá'atari kaja nakaje rimakare nakú júpimi i'imaká. **7** Puráka'aloji, ne'emakare ja'apiyá paineko i'imaká, lamá'atakela ina'uké Tupánajlo, palani ri'imakajla. E'iyonaja unká ñaké kalé ri'imaká, raú Tupana yurí wajló wajé puráka'aloji. **8** Tupana amari maliyáruna ne'emaká puráka'aloji, júpimi riyuríkare najló i'imaká ja'apiyá, raú rimá:

“Akijñojo nula'ajé wajé nakaje Israel lakénami wa'até.

Nula'ajé kaja ñaké nakaje Judá michú lakénami wa'até.

9 Unká nula'aká nakaje na'ajútayami chuna wa'até i'imaká ke kalé nula'ajika najwa'até.

Nócho'otaka ne'emaká Egipto eyá ejomi,

nuyurí najló puráka'aloji ne'emakáloje ra'apiyá penaje.

E'iyonaja unká na'alá nanakojó ri'imaká,

raú unká kaja no'olá nunakojó ne'emaká”,

ke Tupana kemaká nanaku.

10 Rimá kaja wanaku:

“Nupuráka'alo nuyuríkare nule'ejena ina'ukénajlo i'imajeri najló marí ke:

Napechu nakuja ri'imajé, nala'akáloje raú piyuke nojló nuwátaka ke.

Napechu wáke'eweja ri'imajé, nema'akáloje no'opiyá raú penaje.

Nochojé napechu i'imajé kaphí,

eyá neká i'imajeño nule'ejena ina'ukena.

11 Unká na kalé jewíña'ataje ajopana, ajopana ke, nunaku.

Piyukeja we'epéjeño nunakojé,

raú unká na kemalaje re'ewejaló ka'ajná:

‘Piwe'epí Tupana nakojé’, ke.

Piyukeja, yuwaná eyá pheñawilana wa'ató, we'epéjeño nunakojé.

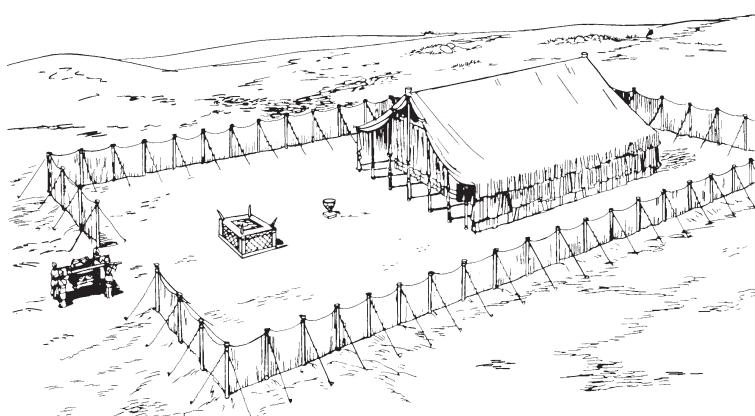
12 Nomajo kaja nachaje, pu'uwaré nala'akare liyá.

Eyá unká kaja nuwe'epílaje pu'uwaré nala'akare nakojé”, ke Tupana kemaká wanaku i'imaká. **13** Tupana kemakale wajé puráka'aloji nakú aú, iná we'epí chuwa unká we'emalaje puráka'aloji, júpimi riyuríkare najló i'imaká ja'apiyá, unká na penaje kalé ri'imakale wajló.

Nakaje nala'ajíkare júpimi i'imaká yukuna marí

9 ¹⁻² Júpimi eyá, Tupana yurí najló Ripuráka'alo lana'akéjami i'imaká. Riká chu rimá najló i'imaká meke riwátaka nawakako pají kajé chojé, napechu i'imakáloje palá rinaku penaje. Napirana ímami nakiyá la'akanami rí'i'maká, iyamá ukapú i'imari richu. Paineko iná mujlúka'akare chojé nakú nemaké: "Tupana pukuna", ke. Richu re kaja kamareji lapa'akó, re kaja mesa i'imaké. Riká mesa nakú Tupánajlo na'ajíkare pan to'okó. ³ A'arumakaji kúwa'akero richu, riká la'akeri riká apa'alá ukapú ke penaje. Riká nakú nemaké: "Tupana pukuna wani". ⁴ Riká chu altar tára'ako, rinakuwá kajrú oro pato'ojiko. Rinakojé nakára'atake a'awaná iká, pu'umé amarí. Richu kaja kaichama yá'ako, kajrú kaja oro pato'ojiko rinakuwá, richu a'ajnejí lupemí maná i'imakeri. Riká kaichama chu kaja Aarón michú kutiwáremi i'imaké, riká jitunare iphari rinakiyá. Richu kaja iyamata jipa Tupana puráka'alo lana'akéjami i'imakare nakú i'imaké. ⁵ Iyamá Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena, kayuphéruna, jenami kúwa'akero kaichama cha. Tupana jimaje ke nenami kúwa'ajiko re. Kaichama pajré ke nenami i'imajika. Unká naje kalé nutajata ijlo' riyukuna i'imakana piyukeja wani me'etení.

⁶ Ilé ke ri'i'maká riwakajé najló Tupana ñakaré chu i'imaká. We'echú ka'alá keja puráka'aloji lamá'atajeño ina'uké chaya Tupana wa'até mujlúka'ajika ukapú, paineko i'imakare, chojé. Re nala'aké najápaka'ala Tupánajlo. ⁷ Eyá apa'alá ukapú, riyámajo i'imakare, chojé ajopana puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajerija kalé mujlúka'akeri richojé pajluwa peja jarechí keja. Rijña'aké rijwa'ató pirájina írami, ra'akáloje Tupánajlo riká penaje. Paineko

ra'aké rijkló riká pu'uwaré rila'ajíkare chaya, rejomi ra'aké piño rijkló pirájina írami pu'uwaré ajopana ina'ukena la'ajíkare chaya. ⁸Renámija kalé nala'aké ilé ke riwakajé, raú Tupana Pechu jewíñaa'atari weká marí nakú: Paineko ukapú i'imaká re ketana, unká méño'ojo ajopana mujlúka'ake apa'alá ukapú ke i'imakare chojé, Tupana pukuna wani ri'imajíkale. ⁹Renami keja nakaje nala'ajíkare i'imajíka, raú wawe'epíkaloje meke kemakánaka riká me'etení. Nakaje na'ajíkare Tupánajlo unká lamá'atake ina'uké pechu rijkló. Pirájina, nenójikarena pu'uwaré nala'ajíkare chaya, unká kaja lamá'atake napechu rijkló. ¹⁰Ilé ke nala'ajika riwakajé renami keja, unká riká wani kalé ñaké la'akana i'imaká. A'ajnejí, i'irakaje, kaje iná amákare nakú, nemaké riwakajé; nepake nayáthe'ela chiyá, najimá chiyá, kaje wa'ató. Ilé ke nala'ajika aú, nala'aké pu'uwaré la'akaná ka'akana nanakiyó jenami. Ilé keja nala'ajika renámija, unká chiyó Tupana a'á riká wani ina'ukejlo i'imaká.

¹¹Chuwa marí ke riká wajló: Kaja Jesucristo iphá majó i'imaká; kaja ripa'ó piño rapumí chuwá je'echú chojé. Chuwa, ajopana puráka'aloji lamá'atajeño chaje wani riká, ina'uké chaya Tupana wa'até riká me'etení. Puráka'aloji, we'emakare ja'apiyá me'etení, chá'atari jupichumi puráka'aloji. Riká wani pukunaji, rijkló penaje i'imakare, chu Jesucristo me'etení. Nakaje marí eja'awá chu i'imakare, unká i'imálá ñaké kaja je'echú chu. Palani wani ri'imakale, richá'ata renami ina'uké la'akare i'imaká. ¹²Kaja Jesucristo iphá rapukuna wani penaje i'imakare je'echú chojé. Unká kawayá pirakana, jema pirakana, kajena írami rikapi ke kalé rimujlúka'aka richojé, Tupana amákoloje ina'uké chaje, pu'uwaré nala'akare liyá raú penaje. Pajluwa peja ritaka'aká wachaya i'imaká. Riwakajé rira i'ijná itapuwa aphumi chiyá i'imaká. Wapumí chojé ritaka'á i'imaká, raú Tupana amó wachaje pu'uwaré wala'akare liyá. Ri'imátá kaja weká kapichákajo liyá, we'emakáloje matajnako rijwa'até raú. ¹³Eyá Moisés puráka'alomí ja'apiyá i'imakaño la'akeño marí ke: Nawicha'aké nachá kawayá pirakana, jema pirakana, kajena írami, rejomi nakárá'atake jema i'irí altar nakojé. Riká maka'apemi nakojlo'oké juni wa'até, nawicha'akáloje riká ina'uké cha. Raú ne'emaké unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo. ¹⁴Ilé ke nala'ajika i'imajíka. Ilé kaje la'akana chaje wani palaka Jesucristo írami i'imaká wajló, we'emakáloje unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo ripalamane aú. Unká tajnákajo penaje kalé i'imajíka Tupana. Jesucristo jema'akale palá Tupana ja'apiyá aú, ra'á rikó rijkló

i'imaká, ina'uké nókaloje riká a'awaná apiyákakanami nakojé. Unká la'alá pu'uwaré i'imaká taka'arí wachaya i'imaká. Riwakajé rira i'ijná itapuwa aphumi chiyá i'imaká. Ilé ke rila'akale wachaya, lamá'atakeja ke weká chuwa Tupánajlo, we'emakáloje palá la'ajeñó ra'apiyá raú.

15 Jesucristo yuriri wajló wajé puráka'aloji, we'emakáloje ra'apiyá penaje. Tupana a'akárena, rile'ejena ina'ukena penájena weká, ñakele wajé puráka'aloji ja'apiyá weká chuwa. Unká tajnákajo penaje kalé nakaje riyuríkare wajló i'imajika, ñakeja ri'imajíkale. Kaja Tupana kemá wanaku, Jesucristo palamane aú riyuríkoloje ñakeja wajló, ritaka'akale wachaya i'imaká. Apú puráka'aloji ja'apiyá we'emaké wakajé, wala'aké pu'uwaré i'imajika. Rácho'otakaloje weká richiyá penaje ritaka'á wachaya i'imaká.

16-17 Pajluwa kemakachu ajopánajlo, rinane yuríkoloje najló ritaka'ajika ejomi, iná we'epí unká riyurílajo rijwa'até, kajmuni ri'imajika ketana. Ritaka'ajika ejomi, piyuke nakaje rimakare nakú rijló i'imaká yurejo najló. **18** Naké kaja nakaje i'imaká najló Moisés i'imaké wakajé. Nawicha'aké nachá napirana írami, ne'emakáloje ripuráka'alo ja'apiyá raú penaje. **19** Marí ke nala'ajika riwakajé: Paineko Moisés i'imakeri najló Tupana wakára'akare nala'aká yukuna, nala'akáloje piyuke nakaje riwátaka ke penaje. Rejomí rijña'aké jema pirakana i'irí írami, kawayá pirakana írami wa'até. Juni wa'até nakechípa'ake rírami, rejomi nawicha'aké rinakiyana Tupana puráka'alo lana'akéjami nakojé. Rinakiyánaja kaja riwicha'aké ina'uké cha.

Riwicha'ajona i'imari a'awaná yainá (hisopo rií). Riká lupukuje nepo'oké oveja chijnemi kerani aú; riká aú riwicha'aké ina'uké cha, **20** rejomi rimaké najló: "Marí írami wicha'akana ichá aú wemá Tupánajlo: 'Wawata Pipuráka'alo ja'apiyá i'imakana', ke". **21** Naké kaja Moisés wicha'ajika pirájina írami pají kaje nakojé, rinane i'imajíkare chu nakojé wa'ató. **22** Ilé ke nala'ajika Moisés puráka'alomi ja'apiyá ne'emaké wakajé. Piyukeja nakaje nala'aké palá Tupánajlo pirájina írami aú.

hisopo

Ñaké kaja wajló riká me'etení, nakaje Jesucristo la'akare wachaya i'imaká aú. Rírami, i'ijnakare itapuwa aphumi chiyá, ritaka'aká wachaya i'imaká wakajé aú Tupana amó wachaje pu'uwaré wala'akare liyá.

Jesucristo taka'aká wachaya yukuna marí

23 Nakaje je'echú chu i'imakare jenámija kalé nala'aké riwakajé; chuwa, je'echú chu re riká wani. **24** Tupana ñakaré chu ukapú i'imakare nakú nemaké: "Tupana pukuna wani riká", ke. Nakaje je'echú chu i'imakare jenámija ri'imajika. Unká Jesucristo mujlúka'ala nala'ajíkare chu renámija i'imaká chojé. Riká wani, je'echú chu i'imakare, chojé rimujlúka'a i'imaká. Re riká me'etení Tupana wa'até; re ripura'ó wachaya rijwa'até. **25** Eyá puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri mujlúka'akeri renami la'akanami chojé, nemakare nakú: "Tupana pukuna wani", ke. Pajluwa peja jarechí keja rimujlúka'ajika richojé; pirájina írami rikapi ke rimujlúka'ajika richojé. Unká Jesucristo a'alá rikó Tupánajlo pulapé, ina'uké nókaloje riká pu'uwaré wala'akare chaya penaje. **26** Ilé ke ri'imakela rijló, ramajla chapú kaje yajwé methú ke wani. Eja'awá keño'okó eyá maárejecha, ramajla riyajwé, e'yonaja unká ñaké kalé ri'imaká rijló. Yewicha eja'awá iphaka rená chojé ritajnákoloje penaje wakajé, riphá majó i'imaká. Riphá majó pajluwa peja kaja penaje. Maare eja'awá chu ri'imaké wakajé, ra'a rikó pajluwa peja kaja Tupánajlo, ritaka'akáloje pu'uwaré wala'akare chaya penaje. **27** Rená iphájeri piyuke ina'ukénajlo, nataka'akáloje penaje, rejomi Tupana kemájeri nanaku meke la'ajeñoka ne'emaká.

28 Ñaké kaja Jesucristo taka'aká pajluwa peja i'imaká. Ra'a rikó Tupánajlo, ritaka'akáloje kajrú ina'ukena chaya penaje. Raú ra'apiyá jema'ajeño i'imaño unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo. Jesucristo iphájeri piño majó, unká ritaka'akáloje piño pu'uwaré ina'uké la'akare chaya penaje kalé. Riphaje, ri'imatákaloje rijwa'atéjena penaje. Riphájika wátakana nakú i'imakaño weká.

10 ¹Moisés puráka'alomi ja'apiyá i'imajíkaño la'akeño nakaje, raú ina'uké we'epíkaloje nakaje i'imajíkare a'ajná ño'ojo chami nakiyana nakojé. Renami keja nakaje nala'ajíkare i'imajika. Jarechí keja nenójika pirájina nakiyana, na'akáloje Tupánajlo neká pu'uwaré ina'uké la'akare chaya penaje. E'yonaja unká ne'emaké raú unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo, renámija kalé nala'ajíkale. ²Ilé ke la'akana ka'akela nanakiyá richuwaja pu'uwaré

la'akaná, nayurijla naliyó pirájina nótana nachaya. E'iyonaja unká ñaké la'akana ka'aké naliyá pu'uwaré nala'ajíkare. ³Nenoke pirájina pu'uwaré nala'akare chaya Tupánajlo, raú nawe'epíkalaje unká wani paala ñaké la'akana i'imajika rijló. ⁴E'iyonaja unká méño'ijo jema pirakana írami kaje, kawayá pirakana írami kaje, ka'aké ina'uké liyá pu'uwaré nala'ajíkare.

⁵Ñakele Jesucristo iphaka piyá, marí eja'awá chojé yámona, rimá Tupánajlo:

“Ina'uké nóñono napirana nakiyana pu'uwaré nala'akare chaya, e'iyonaja ñaké nala'akare unká iphala piwátakare lokópa'ala.

Ñakele piwata nutaka'aká napumí chojé pu'uwaré nala'akare pachá.

⁶Unká pirájina kára'atakana pijló la'alá pu'ují pipechu, unká kaja nenókana pijló ina'uké chaya la'alá palá pipechu.

⁷Ñakele numá pijló: Maare nuká, nula'akáloje piwátaka ke penaje.

No'ó nokó pijló, nula'akáloje Pipuráka'alo lana'akéjami kemaká nunaku ke penaje”.

⁸Jesucristo kemari Tupánajlo: “Unká piwátala nakára'ataka pirájina pijló; unká kaja piwátala nenoka pijló neká, pu'uwaré ina'uké la'akare chaya”, ñaké Moisés michú puráka'alomí wakára'aka nala'aká i'imaká e'iyonaja. ⁹Rejomí rimá piño: “Maare nuká, nula'akáloje piwátaka ke penaje”. Ilé ke rimaká rinakuwá aú, iná we'epí Tupana tajátaka naliyá renami la'akana, ra'akáloje Jesucristo rapumí chojé, ritaka'akáloje ina'uké chaya penaje.

¹⁰Tupana wátaka ke la'akana la'ajerí Jesucristo i'imaká. Raú ra'á rikó rijló, ritaka'akáloje ina'uké chaya penaje. Pajluwa peja ritaka'aká i'imaká, raú kaja unká na taka'alaje piño ina'uké chaya i'imajika.

¹¹We'echú ka'alá keja ajopana puráka'aloji lamá'atajeño la'ajika najápaka'ala. Pulapé nenójikano pirájina nakiyana pu'uwaré ina'uké la'akare chaya. Ilé ke nala'ajika e'iyonaja, re jo'ó kaja jo'ó ne'emajika pu'uwaré la'ajeño. ¹²Eyá Jesucristo taka'arí pajluwa peja ina'uké chaya i'imaká. Ilé ke rila'aká i'imaká ejomi, ripa'ó piño rapumí chuqwá je'echú chojé, re ri'imakáloje Tupana awa'á penaje. Rijwa'até riwakára'a re rijwa'atéjena me'etení. ¹³Re ri'imajé, a'ajná Tupana chá'atajikaja chapú péchuruna rinaku ejená. ¹⁴Pu'uwaré ina'uké la'akare chaya Jesucristo taka'arí pajluwa peja i'imaká. Ilé ke rila'akale, ra'apiyá jema'ajeño me'etení unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo. Ñakeja ne'emajika rijló. ¹⁵Tupana Pechu kemari kaja rinaku ñaké, iná we'epíkalaje riyukuna nakojé raú. Rimá:

16 “Nupuráka'alo, nuyuríjikare akijñojo i'imajíkañojlo, i'imajeri najló marí ke:

Napechu nakuja ri'imajé, nala'akáloje raú nuwátaka ke penaje.
Napechu wáke'eweja ri'imajika, nema'akáloje no'opiyá raú penaje”,

ke rimaká.

17 Rejomi rimá piño:

“Nomajo ina'uké chaje pu'uwaré nala'akare kaje liyá,
namanáicho nala'akare kaje liyá wa'ató.

Rejomi unká no'olaje piño nunakojó ñaké nala'akare i'imaká”,
ke Tupana kemaká wanaku i'imaká. **18** Ilé ke ri'imakale, Tupana
amó wachaje pu'uwaré wala'akare liyá, ñakele unká na penaje
wachaya taka'akana i'imalaje piño.

We'emakáloje Tupana palamane penaje yukuna marí

19 Nojena, Jesucristo taka'aká wachaya i'imaká wakajé, rírami i'ijná itapuwa aphumi chiyá. Ripalamane aú Tupana kemari wanaku, we'ejnakáloje je'echú chojé, we'emakáloje rapukuna wani chu rijwa'até. **20** Chuwa re wajé iñe'epú ke wajló, ritaka'akale wachaya i'imaká, we'ejnakáloje richuwá Tupana ejo. **21** Re puráka'aloji lamá'atajeri wani wachaya Tupana wa'até. Tupana le'ejena ina'ukena amájeri kaja riká, Jesucristo. **22** Ñakele chuwa, wapechu aú weká Tupana awa'á, rika'akáloje waliyá pu'uwaré wala'akare, raú unká kaja rimalaje wanaku: “Pu'uwaré la'ajeñó neká”, ke. Ra'a kaja wajló Ripechu, ñakele kaphí wapechu, we'emakáloje rawa'á wapechu aú penaje. **23** Wácho'oniño kaphí Tupana chojé i'imakana chiyá; wapechu i'imaniña kaja: “Apala unká ka'ajná ri'imalaje ñaké wajló”, ke, nakaje wapechu i'imakare chojé kaphí, Tupana kemakale wanaku: “Nu'umataje neká kapichákajo liyá, ne'emakáloje nujwa'até penaje”, ke rimaká.

24 Ñakele we'emajé marí ke la'akana nakú chuwa: Wa'ajé wanakojó palá pekowáaka, wala'akáloje palá panakuwáaka penaje. Wala'achí kaja penakúchaka, wawátakaloje íki'ija pekowáaka, wawátakaloje kaja ajopana nakú la'akana palá. **25** Iyuríniña kaja pajwa'atéchaka awakácano, jema'akáloje Tupana puráka'alo penaje. Kaja inakiyana yurí naliyó ñaké la'akana, ilé kaje unká paala. Ila'á papechúwaka kaphí. Yewicha Jesucristo pa'akó piño majó, ñakele awakó pajwa'atéchaka riyukuna jema'ajé.

26 Wala'ajika ee pu'uwaré mapeja, wapechu keja wawe'epika e'iyonaja, unká paala ñaké la'akana. Rejomi kaja unká na taka'alaje piño pu'uwaré wala'akare chaya. **27** Raú kero'okajo

nakuja we'emajé, Tupana wajájikale kera'athani wani aú chapú péchuruna rinaku i'imakaño. ²⁸ Moisés i'imaké wakajé, nenoke pu'uwaré la'ajeñó. Iyamá ka'ajná, weji kele ka'ajná, amákachu nala'aká pu'uwaré wani, ne'emaké riyukuna nawakára'ajeñojlo. Riká aú nawakára'ake ñaké la'ajeñó nökana, unká nawe'epike namu'ují. ²⁹ Ilé ke nala'ajika pu'uwaré la'ajeñó júpimi i'imaká. Ilé chaje Tupana wajájika chuwá neká la'añó mapéjari keja najluwa Ri'irí, taka'arí wachaya i'imaká. Riwakajé rírami i'ijnari itapuwa aphumi chiyá. Chapú wani ri'imajika, la'añó nakátajowa keja najluwa nakaje Jesucristo la'akare nachaya i'imaká. Raú nala'á pu'uwaré Tupana Pechu, unkale nawátala najluwa nakaje rila'akare nachaya i'imaká. Kaphí Jesucristo chojé péchuruna i'imaño unká japi la'alaño pu'uwaré ke Tupánajlo, raú ne'emá kaja Ripuráka'alo ja'apiyá. ³⁰ Kaja wawe'epí mékeka Tupana kemaká rinakuwá: "Nuká wajájeri ina'uké, pu'uwaré nala'akare pachá. Nuká kaja pura'ajero nule'ejé jakumi nakú".

Rimá kaja: "Nuká kemájeri nule'ejena ina'ukena nakú mékeka nojló nakaje nala'akare i'imaká". ³¹ Matajnako i'imajika Tupana; piyukeja nakaje la'ajerí kaja riká. Chapú wani nakaje i'imajika riwajájikarenajlo.

³² Iwe'epí meke ri'imaká ijlo, ikeño'oká Jesucristo ja'apiyá jema'akana i'imaká wakajé. Nala'á chapú i'imaká rijimaje, e'iyonaja ila'á ipéchuwa kaphí rijña'akana panákujlo. Kajrú nökakajo e'iyá i'imakana, ke ri'imaká ijlo i'imaká. ³³ Nawa'aké kaja iká ajopana ina'ukena e'iyajé, najimaje napura'akóloje inaku pu'uwaré. Najimaje kaja nala'aké iká chapú. Ajopana, ñaké kaja nala'ajíkarena chapú, nakú iwe'epike kaja kamu'ují. ³⁴ Naka'aké Jesucristo ja'apiyá jema'ajeño nakiyana ina'uké wajákelana chojé, ra'apiyá jema'ajeño ne'emakale. Nanaku iwe'epike kamu'ují. Naka'á iliyá piyukeja inane i'imaká, e'iyonaja unká chapú kalé ri'imaká ijlo, iwe'epíkale nakaje je'echú chu i'imakare i'imajika ijlo inane chaje palaka. Re unká kapichákajo penaje kalé nakaje i'imajika.

³⁵ Jách'o'oniño kaphí Tupana chojé i'imakana chiyá; i'imá kaphí richojé i'imakana nakuja, rila'ajíkale inaku palá wani. ³⁶ I'imá peyajwéruna chapú kaje yajwé ña'akana panákujlo, ñaké kaja nakaje Tupana wátakare la'akanajlo. Raú nakaje, rimakare nakú ijlo i'imaká, yuréjero ijlo. ³⁷ Ripuráka'alo lana'akéjami kemari:

"Meketánaja yuriro watukumá, riphákaloje majó penaje.

Unká rimalára'atalaje rikó.

³⁸ Nule'ejena ina'ukena i'majeño matajnako je'echú chu
nujwa'até,

kaphí napecchu i'imakale Jesucristo chojé.

Eyá pa'añó nayámojo nakú unká wani paala nupecchu i'imajé", ke Tupana kemaká. ³⁹ Neká kapichájeño, eyá weká unká pa'alaño wayámajo. Kaphí péchuruna Jesucristo chojé we'emakale aú, we'emajó kapichákajo liyá.

Kaphí péchuruna Tupana chojé yukuna marí

11 ¹ Wapecchu i'imakachu kaphí Tupana chojé, wawe'epí kaja keja nakaje i'imajika wajló, rimaká rinaku i'imaká ke. Unká jo'ó wamala nakaje rimakare nakú, e'iyonaja wawe'epí re riká. ² Palá Tupana pechu i'imaká júpimi i'imakaño nakiyana nakú, kaphí napecchu i'imakale richojé.^c

³ Kaphí wapecchu i'imakale Tupana chojé, wawe'epí kaja rikeño'ótaka piyukeja nakaje ripuráka'alo aú ja. Ñakele piyukeja nakaje wamákkare me'etení, rikeño'ota nakaje unká iná amálare i'imaká nakiyá aú.

⁴ Kaphí Abel michú pechu i'imakale Tupana chojé aú, ra'á rijló nakaje riwátakare. Palani ri'imaká Tupánajlo. Nakaje ra'akare rijló chá'atari nakaje re'ewé Caín michú a'akare rijló, ñakele Tupana we'epí Abel nakú: unká japi la'alá pu'uwaré ke. Ritaka'aká ejomi, unká napecchu kapicháñaala palá rila'akare i'imaká.

⁵ Kaphí kaja Enoc pechu i'imajika Tupana chojé, raú unká ritaka'alá i'imaká, kajmúyaja Tupana wá'aka ri'imaká je'echú chojé. Rejomi unká na amala piño ri'imaká, Tupana wá'akale ri'imaká. Ripuráka'alo lana'akéjami kemá rinaku: "Unká chiyó riwa'a ri'imaká, Tupana wátaka ke la'ajerí ri'imaká", ke. ⁶ Unkachu iná pechu i'imalá kaphí Tupana chojé, unká méño'oji iná la'alá nakaje palá rijló. Iná wátakachu ra'apiyá i'imakana, iná pechu rinaku: "Re Tupana; palá rila'aká iná, kajrú iná wátakachu ra'apiyá jema'akana", ke.

⁷ Noé michú pechu i'imari kaja kaphí Tupana chojé i'imaká, raú ra'aké rinakojó nakaje Tupana kemájikare nakú rijló, unká chiyó ri'imá ñaké. Unká na ramala riwakajé i'imaká, e'iyonaja kalé rema'á Tupana ja'apiyá. Eyá ajopana, unká jema'alaño ra'apiyá rijwa'até i'imaká, pachá nakapichó i'imaká. Noé ja kalé jema'akeri Tupana ja'apiyá, ñakele rila'á wapuru ñópo'ojlo wani i'imaká. Richojé riká, riyajalo, riyani eyá rí'irínuna, keleja i'imaño kapichákajo liyá. Eyá ajopana, unká jema'alaño ra'apiyá i'imaká,

kapicháño. Tupana pechu i'imari Noé nakú: “Unká japi la'alá pu'uaré ke, ripechu i'imajíkale kaphí nochojé”.

⁸Tupana kemari Abraham michujo i'imaká: “Chuwa, no'ojika pijló apú te'erí, ri'imakáloje pite'erewa penaje. Pácho'o chuwa pite'eré eyá, pi'ijnakáloje te'erí no'ojíkare pijló ejo”.^d

Kaphí Abraham pechu i'imajika Tupana chojé, raú rema'á ra'apiyá i'imaká. Ñakele rácho'o rite'eré eyá, i'ijnari menawaka apú te'erí Tupana kemakare nakú rijló ejo. ⁹Ripechu i'imakale kaphí Tupana chojé, ri'ijná ilé te'erí Tupana kemakare nakú rijló i'imaká ejo. Riká yuriro rijló rite'erewa penaje. A'arumakaji me'ejñapí nojé nakiyá la'akanami riñakaré i'imajika. Ñaké kaja riyani michuna, Isaac, Jacob michú, kele i'imajika ilé kajé ñakareji ja'apija kaja. Najló wa'ató Tupana kemá kaja ilé te'erí nakú i'imaká, riyuríkoloje najló penaje. ¹⁰Unká Abraham la'alá riñakaró wani rewá, ri'ijnatájikale ripéchuwa je'echú chu i'imakana nakú. Pajimila Tupana la'akare nakú ripechu i'imaké: riká pajimila unká tajnákajo penaje kalé i'imajíkare.

¹¹Kaphí Abraham pechu i'imajíkale Tupana chojé, ri'irí motho'ó i'imaká. Phíyu'ukeru wani riyajalo Sara i'imaká, e'yonaja ripechu i'imaké kaphí Tupana chojé ri'irí motho'okáloje, rimaká rijló i'imaká ke.

¹²Riwakajé phíyu'uke wani Abraham i'imaká; yewicha riphaka rijló taka'akaje jená chojé i'imaká ejéchami ri'irí motho'oká.

Rejomi kajrú rilakénami motho'oká, ewá kajrú cha ne'emaká.

¹³Rejéchami kaja nanakiyana keño'oká taka'akaje, unká chiyó namá nakaje Tupana kemakare nakú najló penaje i'imajíkare, e'yonaja pu'ují napechu i'imaká, nawe'epíkale rila'ajika rimaká ke. Marí eja'awá chu ne'emaká ketana nawe'epike nanakuwá: “Ajopana te'eré eyájena keja weká”. ¹⁴Ilé ke we'epíkaño nanakuwá nakú, iná we'epí wátaka najluwa apú te'erí nañakajelo penaje.

¹⁵Unká napechu i'imaké nate'eré, nácho'okaro i'imaká eyá, nakú. Napechu i'imakela rinákuja, napa'ojla piño richaya. ¹⁶Je'echú chu i'imakana nakuja napechu i'imaké, re i'imakana chá'atakale eja'awá chu i'imakana. Ñakele palá Tupana pechu nanaku, unká rapáña'alo nanaku kemakana aú: “Nule'ejena neká”, ke. Ilé ke ri'imakale najló, rila'á napé pajimila, re ne'emakáloje penaje.

¹⁷Kaphí Abraham pechu i'imakale Tupana chojé, rinojla ri'irí rijló i'imaká, ñaké Tupana wakára'akale rila'aká, ra'akáloje rijló riká penaje. Tupana wakára'ari rila'aká ñaké, raú riwe'epíkaloje

^d 11:8 Pamá: Génesis 12:1-5.

mékeka ripecchu ra'apiyá jema'akana nakú. Unká chiyó ri'irí motho'ó, Tupana kemari Abrahamjlo rinaku i'imaká: "Pi'irí i'imajeri", ke, e'iyonaja rinojla riká Tupánajlo.^e ¹⁸Tupana kemari kaja rijkló i'imaká: "Pi'irí Isaac palamane pilakénami i'imajé kajrú", ke. ¹⁹Ilé ke rimaká rijkló i'imaká e'iyonaja, rinojla ri'imaká ripecchu i'imakale: "Nonójika ee riká, Tupana makápo'oe piño riká", ke. Kaja rinojla ri'imaká, e'iyonaja Tupana awíyo'o rijkló richá i'imaká, rinoka piyá ri'imaká, raú ri'imaó. Ripa'atá rara'apajlo riká ri'imakáloje rijwa'até penaje.

20 Eyá ñaké kaja Isaac michú pechu i'imajika Tupana chojé kaphí. Iyamá riyani i'imaká: Jacob, Esaú wa'até. Kaphí ripecchu i'imakale Tupana chojé, rimá nanaku rijkló, rila'akáloje neká palá penaje, ne'emakáloje reyá a'ajná ñ'ojojó palá penaje.

21 Kaphí Jacob pechu i'imakale Tupana chojé, rimá ri'irí José yaní nakú, rila'akáloje neká palá penaje. Iyamá achiñana José yaní i'imaká. Ritaka'aká yámona, rimá nanaku pajluwano, pajluwano ke, Tupana la'akáloje neká palá penaje. Rikutiware lupukuje rijláma'ako ejomi, ripura'ó rijwa'até nanaku, riphákale wani ra'apí.

22 Ñaké kaja José pechu i'imajika kaphí Tupana chojé. Kaphí ripecchu i'imakale richojé, riwe'epí rejena jácho'ojiko Egípto te'eré eyá. Ñakele ritaka'aká yámona, rimá najló: "Nutaka'ajika ejomi, júpichami jácho'ojio maáreya ipa'akáloje wate'ere mi ejo. Rejo ipa'ajiko wakajé, ijña'ajé nophínami ijwa'ató, ija'akáloje riká rejo wachi'iná michuna te'eré nakojé".

23 Ñaké kaja Moisés chi'iná pechu i'imajika kaphí Tupana chojé. Kaphí napecchu i'imakale richojé, nata'a ne'erí keráko'opa ri'imaká wakajé suráana liyá, nenoka piyá ri'imaká, namákale palani ne'erí amako. Weji keta keri ketana ri'imaká me'echú kaje chu naliyá. Ne'emakana wakára'ari Israel lakénami achiñana, wajé motho'okaño, nótakana. Unká Moisés chi'iná kero'oló raú i'imaká, ²⁴unká nenola ri'imaká. Rejomí ne'emakana itu lamára'ayo ri'imaká. Riñapaka ejomi, unká riwátala ajopana kemaká rinaku: "We'emakana itu i'irí riká", ke.^f ²⁵Kaphí ripecchu i'imakale Tupana chojé, riwata Tupana le'ejena ina'ukena wa'até i'imakana. Meketánaja iná pechu pu'ují, iná la'akachu iná wátaka ke pu'uwáré. Unká Moisés wátala ripecchu i'imaká pu'ují ilé kaje aú meketánaja, richaje riwátakale chapú kaje yajwé amákana Tupana

e 11:17 Pamá: Génesis 22:1-14.

f 11:24 Pamá: Éxodo 2.

le'ejena ina'ukena wa'até. **26** Ripechu i'imakare rinakuwá: "Palani chapú kaje yajwé amákana, nupechu i'imakale kaphí we'ematájeri chojé. Riká, Tupana wakára'ajikare majó, chojé nupechu i'imajé kaphí. Piyuke nakaje kawemini wani Egipto e i'imakare, chaje wani palaka riká nojló", ke ripechu i'imaká. Kaja Moisés yurí riyámojo nakaje ejá'awá chu i'imakare, riwe'epíkale Tupana a'ajika ríjló nakaje richaje palaka je'echú chu. **27**Kaphí Moisés pechu i'imajíkale Tupana chojé, rácho'o Egipto te'eré eyá i'imaká. Unká rikero'oló ne'emakana yuchá piyá. Unká kaja rácho'olo kaphí ripéchuwa la'akana chiyá Tupana, unká iná amálare, nakuja ripechu i'imakale. **28**Kaphí ripechu i'imajíkale richojé, rila'aké riwakára'ajika ke. Reyá Tupana kemari ríjló, riwakára'akaloje Israel lakénami noka ovéjana i'irí, nawicha'akaloje rírami nakiyana pají numaná paná nakojé. Raú unká Tupana wa'atéjeri, je'echú chiyaje, kapichátala Israel lakénami i'irí, paineko motho'okare, rikapichátaka Egipto eyájena nakiyana ke i'imaká.

29 Ilé kaje ejomi, Israel lakénami jácho'o Egipto te'eré eyá i'imaká, e'yonaja juni jalomi itá napu. Kaphí napechu i'imakale Tupana chojé, nakuwa'a juni jalomi kerálani te'erí nakuwá. Tupana mata'arí najló juni iñe'epú ke, riká chuwá nakuwa'a ají ke pa'anajo pitá. Riwakajeja Egipto eyájena jecho'ota ne'emaká. Rejéchami juni pa'akó rapumí chuwá nachá i'imaká, rejé nakapichó piyukeja i'imaká.

30 Tupana wakára'ari Israel lakénami i'ijnaká pajimila Jericó ejo, nakapichátakaloje napinana penaje. Jipa nakiyana juraka chipúka'akeri tujlá ke pajimila nakuwá, najmeñátakoloje richojé penaje. Israel lakénami pechu i'imakale

Tupana chojé kaphí, riká kurara kojno'ó najló i'imaká. Paineko pitúka'akeja nachipúka'ajika rinakuwá we'echú ka'alá keja. Iyamá kuwá'ata ke kala ketana nachipúka'aka rinakuwá, rejéchami kurara kojno'oká, raú namujlúka'a pajimila e'iyajé napinana kapichátaje. ³¹Rikaja kaja pajimila e pajluwájaru inanaru i'imayo, Rahab ruí, wapichá ru'umaká. Apú wakajé rota'á napinana liyá pajimila kejíla'ajeño i'imaká, Israel lakénami nakiyana. Kaphí rupechu i'imakale Tupana chojé, unká nakapichátala ru'umaká, nakapichátaka ajopana unká jema'alaño Tupana ja'apiyá ke.^g

³²Ajopana pechu i'imari kaja ñaké kaphí péchuruna Tupana chojé. Nanakiyana i'imaño: Gedeón michú,^h Barac michú, Sansón michú, Jefté michú, David michú, Samuel michú, Tupana puráka'alo ja'apátajeño michuna, kajena ne'emaká. Unká we'echú ka'alá i'imalá palá nojló me'etení nu'umakáloje piyukeja nayukuna penaje.

³³Nanakiyana chá'ataño ajopana te'eré eyájena nökakajo aú i'imaká. Nawakára'ajeño nakiyana wakára'año najwa'atéjena palá, napecchu i'imakale kaphí Tupana chojé. Ajopánajlo Tupana a'arí nakaje rarukákare najló i'imaká, napecchu i'imakale kaphí richojé. Ajopana naka'á yáwina, eja'awá e'iyowájena, e'iyajé, nenókaloje neká penaje, e'iyonaja unká nenola ne'emaká, Tupana a'akale nañathé. ³⁴Naka'á kaja nanakiyana kera'athani chojé i'imaká, e'iyonaja unká meke nala'aló raú. Napecchu i'imakale kaphí Tupana chojé, ra'á nañathé i'imaká. Matejmúruna i'imakáñolo ra'á tejmuji. Nanakiyánaja kaja i'imaño chá'atajeño wani nökakajo aú. Kajrú na'apaka napinana nakú naliyá raú i'imaká. Ilé ke nala'aká, napecchu i'imakale kaphí Tupana chojé, ra'akáloje nañathé penaje. ³⁵Tupana makápo'ori piño inaana nakiyánajlo nayani i'imaká, napecchu i'imakale richojé kaphí. Eyá ne'iyajena, kaphí Tupana chojé péchuruna, taka'añó i'imaká. Chapú wani napinana la'aká ne'emaká, nema'akale Tupana ja'apiyá, e'iyonaja unká nácho'olo richiyá raú i'imaká, nawe'epíkale rimakápo'ojika piño neká, ne'emakáloje palá rijwa'até je'echú chu.

³⁶Eyá ne'iyajena la'añó kaja ne'echajnó. Naña'atá kaja ajopana; naka'á kaja ajopana ina'ukena wajákelana chojé; nepo'otá kaja neká kureti aú. ³⁷Nenó kaja Tupana ja'apiyá jema'ajeño nakiyana jipa aú; ajopana namata'á pe'iyowá a'awaná irajona aú; nanakiyana kaja nenó jajalu kaje aú. Ajopana chira'akeño kaja mapeja. Ovéjana ímami, kawayá pirakana kaje ímami i'imakeri na'arumaká. Ajopana la'akeño kaja kamu'ují nakaje nakú. Chapú napinana la'ajika neká,

g 11:31 Pamá: Josué 2, 6 wa'até.

h 11:32 Pamá: Jueces 6, 7 Gedeón yukuna.

e'iyonaja unká nayurike Tupana ja'apiyá jema'akana raú. ³⁸Palá la'ajeñó wani ne'emaká, e'iyonaja chapú ajopana la'ajika neká, ñakele nachira'ajiko mate'eréruna keja rewá. Desierto chuwá, yenuri e'iyowá, nachira'ajiko. Ulawí chuwá nakamátajiko, jipa aphú kaje chuwá wa'até.

³⁹Neká, numakárena nakú, kaphí péchuruna Tupana chojé ne'emaká. Palá Tupana pechu i'imaká nanaku, e'iyonaja riwakajé unká ra'alá najló piyuke nakaje rarukákare najló i'imaká, ⁴⁰riwátakale wanaku wa'ató la'akana palá. Riwata we'emaká pajñakani palá péchuruna najwa'até.

Wawe'epíkaloje Jesucristo watukumó penaje yukuna marí

12 ¹Kajrú wapiyá, kaphí Tupana chojé péchuruna i'imaká. Ñakele wayurichi waliyó nakaje kawíla'ari wapechu nakú i'imakare, ñaké kaja pu'uwaré la'akaná, riká kechíra'akale wajló wapechu. We'ejnatachi kaphí wapéchuwa nakaje watukumó i'imajíkare la'akana nakú, wala'akáloje piyuke palá, Tupana wátaka ke. ²Chuwa, wawe'epíjika Jesucristo ja kalé watukumó, ripalamane aú wapechu i'imakale kaphí richojé. Ñakeja wapechu i'imajika kaphí richojé, kaja penaje ejená. A'awaná apiyákakanami nakojé nenó ri'imaká, unká ina'ukélarunaja kalé nenoke ñaké i'imajika. Ñakele paini wani ilé ke taká'akana i'imaká, e'iyonaja unká ra'alá rinakojó ri'imaká, riwe'epíkale pu'ují ripechu i'imajika rejomi. Chuwa Tupana awalá riká; ajopana chaje riká; Tupana wa'até wakára'ajeri kaja riká.

³I'ijnatá ipéchuwa Jesús nakú: chapú wani pu'uwaré la'ajeñó pechu i'imaká rinaku, raú nala'á ri'imaká chapú wani. Ñakele numá ijlo: Ila'aniña ujwí ra'apiyá jema'akana nakú; jácho'oniño kaja ra'apiyá jema'akana chiyá. ⁴Iká ña'anó chapú kaje panaku, e'iyonaja unká jo'ó pu'uwaré la'ajeñó nola iká. ⁵Tupana yaní iká, ¿kaja chi ipechu kapicháñaa rila'akare jenakú i'imaká? Tupana kemari wanaku:

“Nu'urí, nuwajájika ee piká, piwe'epeje napenájeka riká.

Apala numaje kaja pijló nakaje pila'akare nakú: ‘Unká paala riká’, ke.

Pila'aniña ujwí pikó raú.

⁶Nuká, iwakára'ajeri, wajari íki'ija nuwátakarena.

Nuyani i'imakale, nuwajá iká, jácho'okoloje palá péchuruna penaje”,ⁱ

ⁱ 12:6 Pamá: Proverbios 3:11,12.

ke Tupana kemaká wanaku. ⁷Ñakele ijña'á chapú kaje yajwé panaku. Iná jara'apá wajari iná, iná jácho'okoloje palá rijló raú penaje. Iná jara'apá wajaka iná, ke kaja Tupana wajaka iká chapú kaje yajwé amákana aú, reyá a'ajná ñ'ojojó ila'akáloje palá penaje. Amaka aú chapú kaje yajwé, iwe'epí riyánika iká. Unká na kalé i'imari, unká rara'apá wajálare. ⁸Unkachu Tupana wajala iká, unká riyani ke wani kalé iká rijló. ⁹Yuwaná we'emaké wakajé, wachi'iná la'akeño wenakú, wephákaloje raú na'apí penaje. Richaje wani palaka Tupana la'aká weká. Raú wayureje wachó rijló, wawe'epíkale riwajaka weká, we'emakáloje palá rijwa'até je'echú chu. ¹⁰Meketánaja iná marí eja'awá chu, e'iyonaja iná chi'iná la'a iná jenakú, iná jácho'okoloje palá najló. Eyá Tupana wajari weká wajlúwaje penaje, we'emakáloje riká ke kaja raú unká japi la'alaño pu'uwaré ke rijló penaje. ¹¹Riwajaka weká ketánaja kalé wapechu la'akó kamu'ují, unká wawátalare. Reyá a'ajná ñ'ojojó, kaja wawe'epí palá la'akaná watukumó, palá wapechu i'imakale raú.

Iná jácho'oko piyá Tupana ja'apiyá i'imakana chiyá yukuna marí

¹²Ipechu i'imá piño kaphí; jácho'o ujwí kaje ipechu chiyá.

¹³I'ijnatá kaja ipéchuwa palani puráka'aloji nakú, jácho'oko piyá richiyá, i'imakáloje palá la'ajeñó penaje. Raú a'ajé unká we'epílaño palá, Tupana wátaka ke la'akaná nakojé ñathé.

¹⁴Atá'ajla palá i'imakana piyukeja ina'ukena wa'até; atá'ajla kaja pu'uwaré la'akaná yuríkana iliyó. Unká na kalé i'imajé wawakára'ajeri Jesucristo wa'até, wátari re jo'ó kaja pu'uwaré la'akaná nakú. ¹⁵A'a inakojó pekowáaka, jácho'oko piyá Tupana palamane ja'apiyá i'imakana chiyá. A'a kaja inakojó pekowáaka, inakiyana pechu i'imaká piyá chapú Tupana nakú. Chapú napechu i'imajika ee rinaku, napichátaje kajrú inakiyana pechu riliyá.

¹⁶Ila'aniña imanáicho ajopana wa'até; ila'aniña kaja Tupana yukuna mapéjari ke ijluwa. Ilé ke Esaú michú la'aká i'imaká. Nakaje rara'apá michú yurijla rijló i'imaká, naphe'é ri'imakale, e'iyonaja kewí me'epijí i'imaká rijló wakajé, rijmeremi kemari rijló: "No'oje pijkló a'ajnejí, piyuríjika ee nuká nakaje ja'apiyá papumí chojé", ke. Rema'á ra'apiyá, raú rijmerémijlo nakaje yuró.

¹⁷Kaja iwe'epí meke ri'imaká Esaujlo. Riwata nakaje yuriko rijló, e'iyonaja rara'apá itari rapu rijló. Unká méño'oji rapiyákala nakaje rimakare nakú re'eweijlo, raú chapú riwó i'imaká richó. Iyakaje wa'até riwata rara'apá apiyákaka rimakare nakú re'eweijlo, e'iyonaja unká rapiyákakana i'imalá rijló.

18 Unká ri'imalá ijlo, ri'imaká Israel lakénamijlo júpimi i'imaká ke. Tupana a'arí Moisés michujlo Ripuráka'alo jipa nakú lana'akéjami, ipuré jii'iwata nakú ri'imaká wakajé. Riwakajé kajrú kera'athani lukúna'ako ipuré nakiyá i'imaká. Kalájma'ani japi ri'imaká; kaphí wani karená apho'oká i'imaká. **19** Unká kaja jema'alá luwiluwí kaje mejé, nema'aká ke; unká kaja jema'alá Tupana pura'akó ijwa'até, nema'aká ke. Mawó nemaká ríjló: "Pipura'aniño wajwa'até", ke. **20** Ilé ke nemaká Tupánajlo, rimakale nanaku paineko: "Na ka'ajná, ina'uké ka'ajná, ipirana ka'ajná, iphájika ee ipuré nakojé, inó riká jipa aú, wejrukú aú ka'ajná", ke rimaká i'imaká. **21** Kajrupi wani nakaje namájikare i'imajika najló, raú Moisés kemari najló: "Kajrú nukurúkaka, nukero'okó aú".

22 Eyá ijlo, unká ñaké kalé riká. Tupana ja'apiyá jema'ajeño i'imakale, i'imajé rijwa'até je'echú chu. Re Tupana, unká mapeja kalé riyukuna. Kajmuni riká, wa'até i'imajé re. Íki'iruna wani rijwa'atéjena, je'echú chiyájena (ángelos), wa'até i'imajé. Re ipura'ajó palá Tupana nakú. **23** Tupana yaní iká, re i'imajé piyukeja riyaní, ipiyá i'imakaño wa'até. Re napéchumi rijwa'até me'etení. Tupana we'epiri mékajenaka i'imajika re, kaja lana'akéjami neí ripapérane chu. Neká ríjló unká japi la'alaño pu'uwaré ke. Nanaku rimaje pajluwánojlo, pajluwánojlo, mékeka ríjló nakaje nala'akare i'imaká. **24** Iká i'imajeño Jesucristo wa'até je'echú chu. Re i'imajé wajé puráka'aloji ja'apiyá. Ichaya pura'ajero Tupana wa'até Jesucristo. Ritaka'aká wachaya wakajé, rírami i'ijnari itapuwa aphumi chiyá wajlojé penaje, raú Tupana amó wachaje pu'uwaré wala'akare liyá. Unká ñaké kalé ri'imaká Caín noka Abel wakajé. Rírami i'ijnari kaja raphú chiyá, pachá Tupana wajari Caín i'imaká.

25 Tupana wajari eja'awá chujena nakiyana i'imaká, unká a'alaño nanakojó Ripuráka'alo riyuríkare Moisesjlo i'imaká. Richaje wani riwajájika neká, unká a'alaño nanakojó Ripura'akó je'echú chiyá. **26** Tupana yurika Moisejlo Ripuráka'alo wakajé, te'erí ñaka'aró Tupana pura'akó rijwa'até aú. Ñaké kaja ri'imajika piño. Marí ke rimaká rinaku i'imaká: "Nukurúkataje piño eja'awá, unká rikaja kalé, je'echú wa'ató", ke rimaká. **27** Rimá piño: "Nukurúkataje piño eja'awá", ke, raú wawe'epí rimaká nakaje rikeño'ótakare nakú i'imaká. Riká kapichájero. Reyá a'ajná ño'ojo, nakaje yuréjero, unká kapichákajo penaje kalé i'imajíkare. **28** Unká kapichákajo penaje kalé nakaje rewá i'imakare, ñakele wemá Tupánajlo: "Palá pila'aká weká", ilé ke

ri'imajíkale wajló. Ipechu i'imá pu'ují Tupana nakú; iwe'epí kaja re rijwa'até i'imakana itukumó; iphá kaja ra'apí palá, ila'akáloje piyuke nakaje palani ríjló i'imakare. ²⁹Kera'athani kapichátaka nakaje, ke kaja Tupana kapichátajika piyukeja nakaje, unká riliyá i'malare.

Iná la'akáloje nakaje palá Tupánajlo penaje yukuna marí

13 ¹Pajluwaja yaní ke iká pajwa'atéchaka, ñakele jácho'oniño íki'ija pekowáaka wátakana chiyá. ²Ipechu kapichániña marí numakare nakú ijlo: Ila'á palá ya'ajnaya inaku iphájeño, jata'akárena iñakaré chojé nakú. Ilé ke ajopana a'ataka nañakaré chojé Tupana wa'atéjena, je'echú chiyájena i'imaká, unká nawe'epila reyájenaka ne'emaká e'iyonaja.

³Re ka'ajná ne'iyyajena ilérowa ina'uké wajákelana chu. Iwe'epí nanaku kamu'ují. Richu i'imakela najwa'até, kamu'ují kaja ipechu i'imakajla. Iwe'epí kaja kamu'ují, chapú kaje yajwé amájeño nakú, ñaké kaja amákalejla chapú kaje yajwé ka'ajnó.

⁴Kalúyunajlo numá: Iphá palá pa'apíchaka. Ila'aniña imanáicho ajopana wa'até, Tupana wajájikale ilé ke la'ajeño.

⁵Iwátaniña íki'ija liñeru ijluwa; ipechu i'imá palá nakaje ikapi i'imakare wa'até, Tupana kemakale ra'apiyá jema'ajeño nakú: "Unká wani nuyurílaje neká; unká wani kaja no'opáñaalaje neká", ke rimaká wanaku. ⁶Ilé kaje la'arí wapechu kaphí, raú kalé wemajla wanakuwá:

"Nuñathé a'ajerí Tupana,
ñakele unká nukero'oló chapú,
ina'uké la'ajika nuká piyá".

⁷Iwe'epí amájeño penájmina jewíña'ataka i'imaká Tupana puráka'alo nakú. I'ijnatá ipéchuwa palá nala'akare i'imaká nakú, ipechu i'imakáloje kaphí Tupana chojé, napechu i'imaká kaphí ke kaja.

⁸Júpimi Jesucristo i'imaká, keja riká me'etení; ñakeja kaja ri'imajika a'ajná ño'ojo chami. ⁹Re kajrú puráka'aloji apú kaje wani, apo'ojo wani riká, jema'aniña ra'apiyá. Apala nemá a'ajnejí nakiyana nakú, iná ajñaka piyá riká; unká na penaje kalé riká ra'apiyá jema'ajéñojlo. Íki'ija Tupana wátaka weká nakojé we'epíkana la'arí iná pechu kaphí, iná la'akáloje palá penaje.

¹⁰Weká, Jesucristo ja'apiyá jema'ajeño, chaya Tupana i'irí taka'arí i'imaká, ri'imatákaloje weká kapichákajo liyá penaje. Unká ñaké kalé riká wátaño Tupana i'imataka neká kapichákajo liyá Moisés michú puráka'alo ja'apiyá jema'ajéñojlo. ¹¹Nenoke

napirana nakiyana ejomi, puráka'aloji lamá'atajeño wakára'ajeri ña'akeri pirájina írami nakiyana ukapú chojé, nemakare nakú: "Tupana apukuna wani riká", ke. Chojé rijña'aké nérami, ra'akáloje riká Tupánajlo pu'uwaré ina'uké la'akare chaya penaje. Kéchami najña'aké napirana, nenójikarena tami, pajimila yámajo. Rejo nakára'atake piyuke wani natami. ¹²Pajimila yámajo kaja nenó Jesucristo i'imaká; rejé nephá ri'imaká itapuwa aú a'awaná apiyákakanami nakojé; re rírami i'ijnari itapuwa aphumi chiyá. Wapumí chojé ritaka'á i'imaká. ¹³Ñakele rikaja kalé, Jesucristo kalé, yuriro wajló we'ematajéri. Ne'iyajena unká wátalaño ri'imaká, raú nala'á riká chapú. Ñaké kaja ka'ajná ajopana la'ajika weká chapú, ra'apiyá jema'ajeño wema'akale. ¹⁴Unká wañakajela wani kalé marí eja'awá we'emakare nakú; je'echú chu wañakajela wani. Riká nakú wapecchu. ¹⁵Palánijlaka wapura'akelo ñakeja Tupana nakú ajopana wa'até, palá rila'akale weká Jesucristo palamane. Ilé ke la'akana palani ríjló. ¹⁶Ipechu kapicháñaaniña palá la'akaná pekowáaka. Aá kaja pajlokaka nakaje kamu'ují ila'ajíkare nakú. Ilé ke la'akana palani Tupánajlo.

¹⁷Jema'á jewíñala'ataño iká Tupana puráka'alo nakú ja'apiyá. Ñakeja na'aká nanakojó iká, nawátakale ipechu i'imaká kaphí richojé. Riká kemájeri nanaku mékeka ríjló nakaje nala'akare. Jema'ajika ee na'apiyá, pu'ují napecchu i'imajika raú; unkaja ke jema'á na'apiyá, kamu'ují napecchu la'ajiko raú. Ilé kaje i'imajeri ijlo unká paala.

¹⁸Ipura'ó Tupana wa'até wanaku, ñakeja we'emakáloje palá la'ajeño penaje, wapecchu i'imaká piyá wanakuwá: "Apala unká paala wala'aká", ke. ¹⁹Ipura'ó kaja rijwa'até, numalára'ako piyá ichaje i'ijnakana nakú.

Kaja penaje rimakare nakú najló marí

²⁰Tupana makápo'ori wawakára'ajeri Jesucristo, íki'ija wawátakare. Rile'ejena ina'ukena amájeri riká. Wajé puráka'aloji ja'apiyá weká, ritaka'akale wachaya i'imaká. Matajnako we'emajika ra'apiyá. ²¹Eko Tupana la'á ipechu palá. Nuwata ra'aká ijlo piyukeja nakaje riliyá i'imakare, ila'akáloje palá riwátaka ke raú; nuwata kaja rila'aká iká palá Jesucristo palamane aú; nuwata kaja ina'uké pura'akó palá wani rinaku ñakeja wani, kaje nuwata ijlo.

²²Nojena, jema'á marí puráka'aloji nuwakára'akare ijlo ja'apiyá. Illa'aniña ipéchuwa tu'ujné apú nakaje nakú, jema'aká piyá ijluwa riká. Metajlani aú ja nu'umá ijlo riyukuna. ²³Kaja nácho'ota

Timoteo ina'uké wajákelana chiyá. Riphájika ee majó nócho'ojiko piyá, ri'ijnajé kaja nujwa'até ichaje. Riwakajé amaje riká.

24 Eko palá jewíñ'a'ataño iká Tupana puráka'alo nakujlo. Eko palá kaja piyuke Jesucristo ja'apiyá jema'ajéñojlo. Ra'apiyá jema'ajeño, maare Italia e i'imakaño, kemaño kaja inaku: "Eko palá najló ka'ajnó", ke.

25 Nuwata i'imaká palá Tupana palamane aú.

Kaja.